

Michał Lukoszek

"Prymat papieski i Kolegium Biskupów w świetle nauki Vaticanum I i II", Józef Krzywda, Kraków 2008 : [recenzja]

Resovia Sacra. Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej 16, 407-412

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Józef Krzywda CM, *Prymat papieski i Kolegium Biskupów w świetle nauki Vaticanum I i II*, Kraków 2008, ss. 320

Ks. J. Krzywda podejmuje wciąż aktualne zagadnienie władzy w Kościele, stanowiące nieustanny bodziec do badań i dyskusji. Generalnie władza postrzegana jest jako legalny mandat do wydawania praw i nakazów we wspólnocie. Jej wyjątkowość, w przypadku Kościoła, polega na tym, iż jest to władza religijna ze względu na swoje przeznaczenie i pochodzenie. Swoje źródło ma ona w Chrystusie – Zbawicielu, zaś głównym jej zadaniem jest zbawienie człowieka. Fakt ścisłego powiązania władzy w Kościele z Chrystusem i Jego władzą rzutuje w zasadniczy sposób na jej istotę. Obejmuje ona warstwę, którą można nazwać misją, a więc jest upoważnieniem Bożym do wykonywania określonych zadań wobec członków wspólnoty Kościoła, a nawet świata. Tym zadaniem jest głoszenie Ewangelii i pełnienie funkcji uświęcania, związanych ze sprawowaniem sakramentów. Choć istota władzy ściśle zależy od woli Chrystusa, jednak nie bez znaczenia dla owocności misji Kościoła pozostaje forma jej sprawowania.

Autor monografii przedstawia problem władzy w Kościele w świetle dwóch ostatnich Soborów. Analizuje on zagadnienie istniejących w Kościele podmiotów władzy – prymatu i kolegialności – ich wzajemnej relacji, zależności i właściwych im kompetencji.

Na monografię składają się: wstęp, dziewięć rozdziałów, zakończenie, streszczenie w języku włoskim, wykaz skrótów oraz bibliografia.

We „Wstępie” Autor przedstawia przedmiot prezentowanego studium, którym jest „ukazanie najpierw procesu formowania się, w świetle odnowionej przez Sobór Watykański II eklezjologii, nowej koncepcji władzy, a następnie skutków, jakie przyniosła” (s. 8). Ponadto zaznacza, iż monografia jest próbą ukazania przebiegu rozwoju instytucji prymatu i kolegialności oraz jego owoców, które swój wyraz znalazły w nowych formach kolegialnego działania.

Rozdział I – „Proces formowania się autorytetu prymatu w Kościele pierwszego tysiąclecia” – zawiera szczegółową analizę świadectw biblijnych ukazujących wyjątkową pozycję św. Piotra w gronie Apostołów oraz pierwotnym Kościele. Ponadto ks. J. Krzywda prezentuje w nim najstarsze świadectwa literatury wczesnochrześcijańskiej, odsłaniające kształtującą się stopniowo świadomość przewodniej roli Kościoła rzymskiego i jego biskupów. Zauważa w tym miejscu istotny wkład starożytnych synodów w proces kształtowania się świadomości prymatu i związanej z nim władzy; podejmowane na synodach kwestie doktrynalne, rozstrzygnięcia oraz wydarczenia z nimi związane ukazują rosnące znaczenie autorytetu biskupów zasiadających na stolicy w Rzymie. Wspomina także pontyfikaty papieży tego okresu, którzy dobitnie przyczynili się do sformułowania wprost prawdy o jurysdykcyjnym charakterze prymatu, choć w tym momencie nie ma ona jeszcze formy definicji doktrynalnej.

Rozdział II – „Znaczący etap w rozwoju teologii prymatu od V do X wieku” – rozpoczyna się podpunktem, w którym ma miejsce kontynuacja przeglądu pontyfikatów omawianego okresu, które miały szczególny i znaczący wpływ na proces umacniania zasady prymatu. Dzięki przeprowadzonej analizie dowiadujemy się, iż znaczenie prymatu krystalizuje się również w kontekście działalności synodalnej tej epoki. Wyrażało się to zwłaszcza w praktyce zwracania się do biskupa Rzymu z prośbą o aprobatę postanowień synodów oraz utrwaleniu zwyczaju obecności na synodach legatów reprezentujących papieża. Autor porusza również problem Dekretów Pseudo-Izydora, w myśl których władza papieska miała być znacząco umocniona kosztem uprawnień biskupów.

Rozdział III – „Prymat a zagadnienie kolegiałności w drugim tysiącleciu – do Soboru Watykańskiego I” – kontynuuje historyczny szkic rozwoju idei prymatu. Przełomowe znaczenie w tym okresie miała reforma przeprowadzona przez papieża Grzegorza VII. Kontynuowana w swoich zasadniczych punktach przez jego następców prowadziła do coraz większego umacniania władzy papieża. Ks. Krzywda wskazuje także na przyczynek soborów powszechnych do umacniania władzy papieskiej. Autor nie unika ponadto trudnego problemu kryzysów nękających papieża oraz kształtującej się w ich cieniu idei koncyliaryzmu. Pokazuje wreszcie, iż owocem zmagania w tej kwestii stały się pierwsze próby definiowania prerogatyw przynależnych papieżowi. Dostrzega znaczenie Soboru Trydenckiego, który pośród wielu poruszanych kwestii nie podjął się ostatecznego i jednoznacznego zdefiniowania prymatu. Mimo braku formalnego i definitywnego orzeczenia Soboru w tym temacie, Autor zauważa, że „na temat prymatu papieskiego,

[Sobór – przyp. ML] potwierdził wyznawaną od początku w Kościele prawdę, iż Rzym jest Matką i Mistrzynią wszystkich Kościołów” (s. 79). Czas następujący po Soborze Trydenckim, w ramach analizowanego zagadnienia, scharakteryzowany zostaje pontyfikatami poszczególnych biskupów Rzymu z uwzględnieniem wkładu, jaki każdy z nich wniósł w umacnianie i rozwój autorytetu następców św. Piotra. Zdecydowanie więcej miejsca poświęca Piusowi IX, jako temu, który przewodniczył Soborowi Watykańskiemu I – niezwykle ważnemu jak chodzi o doktrynę dotyczącą prymatu. Godne zauważenia w tym miejscu są przedstawione koncepcje wybranych teologów, w których przewijają się sformułowania i myśli obecne później w kościelnych dokumentach najwyższej rangi.

Rozdział IV – „Prymat papieża a władza biskupów w nauce Soboru Watykańskiego I” – prezentuje soborową debatę poprzedzającą uchwalenie konstytucji definiującej prymat jurysdykcyjny oraz nieomyślność biskupa Rzymu. Ks. J. Krzywda w kolejnych krokach prezentuje kształtowanie się ostatecznej formy dokumentu zawierającego stwierdzenia odnośnie do natury i zakresu władzy jurysdykcyjnej papieża, ukazując etapy prac nad schematem tekstu konstytucji „Pastor aeternus”. Następnie analizuje definicję prymatu oraz jej zakres w kontekście dyskusji poprzedzającej jej ostateczne zaaprobowanie przez Sobór. Podobnie postępuje w odniesieniu do procesu prowadzącego do zdefiniowania papieskiej nieomyślności w nauczaniu, poruszając przy tej okazji zagadnienie władzy biskupiej i kolegialności w relacji do prymatu. Rozdział kończy syntetyczna ocena prymatu jurysdykcji i przymiotu nieomyślności.

Rozdział V – „Kościół po Soborze Watykańskim I do Soboru Watykańskiego II” – pokazuje rozwój refleksji teologicznej dotyczącej władzy papieskiej i kolegialnej w Kościele zainspirowany postanowieniami Vaticanum I. Przedstawia także wkład poszczególnych papieży epoki pomiędzy soborami w proces umacniania urzędu prymatu oraz kolegialnego sprawowania władzy.

Rozdział VI – „Pierwsza faza przygotowań do Soboru Watykańskiego II. Antepreparatoria” – Prof. Krzywda poświęca wstępnemu etapowi przygotowań do Soboru, który obejmował powołanie specjalnych komisji mających zająć się opracowaniem różnych zagadnień oraz zebranie postulatów i propozycji biskupów, ośrodków naukowych oraz innych kompetentnych podmiotów odnośnie do kwestii, które miały być poddane pod obrady Soboru. Autor zgodnie z przyjętym tematem pracy koncentruje się na postulatach dotyczących prymatu, kolegialności władzy, problematyki samego urzędu biskupiego oraz relacji występującej pomiędzy biskupem, czy biskupami

a głową Kolegium Biskupów – papieżem. Koncentrując się na teologiczno-prawnym wymiarze owych propozycji i wniosków systematyzuje je według następującego schematu: wnioski i propozycje biskupów i prałatów Europy, wnioski i *vota* biskupów i prałatów Afryki, propozycje i wnioski biskupów i prałatów Ameryki Północnej i Centralnej, propozycje i wnioski wyższych przełożonych zakonnych, studia i *vota* uniwersytetów i wydziałów kościelnych i katolickich, oraz propozycje i uwagi – *monita* świętych kongregacji Kurii Rzymskiej.

Rozdział VII – „Pierwszy etap prac komisji i debat soborowych w sprawie ustroju hierarchicznego – *Praeparatoria*” – w porównaniu z pozostałymi, jest bardzo obszerny. Wydaje się to uzasadnione faktem, iż Autor w tym miejscu poddaje szczegółowej analizie dyskusję towarzyszącą powstawaniu soborowych dokumentów o doniosłym znaczeniu. Jak sam zauważa, niebagatelna jej część dotyczyła omawianego w pracy problemu władzy w Kościele. Zaprezentowane w studium najbardziej znaczące głosy Ojców soborowych w podjętym temacie, tworzą interesującą panoramę spotykających się na Soborze poglądów, która ostatecznie w zupełnie nowym świetle pozwala spojrzeć na Konstytucję *Lumen gentium*. Problem poruszany w tym rozdziale został przedstawiony w następujących punktach: „Pierwszy projekt schematu *De Ecclesia* na temat władzy biskupiej w Kościele partykularnym” wraz z prezentacją kluczowych momentów wpływających na jego transformację („*Propositiones* na 57. Kongregacji Generalnej – 1963” oraz „nowa wersja schematu dekretu „*De Episcopis ac de dioeceseon regimine*”); „Interwencje ojców soboru względem schematu *De Episcopis ac de dioeceseon regimine*”, z uwzględnieniem debat nad schematem Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium*; „Sakramentalność biskupstwa (*De episcopatu ut sacramento*), w którym przedstawia „Wnioski w sprawie sakramentalności biskupstwa” oraz „Sakramentalność biskupstwa w schemacie *De Ecclesia*; „Decydująca faza prac soboru nad zagadnieniem kolegialności i prymatu”, gdzie po obszernej i merytorycznej analizie kształtowania się ostatecznej wypowiedzi soboru zaprezentowane zostały „Interwencje komisji i ojców soboru względem poprawionej wersji schematu *De Ecclesia* oraz „Poprawki do definitywnej wersji III rozdziału schematu *De Ecclesia*; ostatni wreszcie podpunkt omawianego rozdziału stawia sobie za przedmiot „Wartość i znaczenie *Wstępnej noty wyjaśniającej* dla III rozdziału konstytucji”, jako tekstu mającego zapewnić właściwe rozumienie sformułowań zawartych w dokumencie.

Rozdział VIII – „Posoborowe wypowiedzi Magisterium Kościoła oraz normy *Kodeksu Prawa Kanonicznego* w sprawie prymatu i kolegialności” –

rozwijają refleksję nad relacją pomiędzy wspomnianymi podmiotami. Pierwsza jego część, określona podtytułem „Papież i Kolegium Biskupów – aktualny stan teologiczno-prawny”, podnosi problem relacji pomiędzy wspomnianymi podmiotami w nauczaniu Vaticanum II. Zwraca się w tym miejscu uwagę, iż o ile Sobór ten odnośnie do prymatu w ścisłym sensie powtarza sformułowania Vaticanum I, to w relacji do Kolegium Biskupów dookreśla miejsce, jakie w nim zajmuje biskup Rzymu. Ponadto zostaje tu poruszony problem istotnego źródła pochodzenia jurysdykcji każdego biskupa. Druga część Rozdziału, wyróżniona tytułem „Zagadnienie wspólnoty hierarchicznej (*communio hierarchica*) w najnowszych wypowiedziach Magisterium Kościoła”, prezentuje dotyczące tego zagadnienia wypowiedzi Urzędu Nauczycielskiego po Soborze Watykańskim II, zwracające uwagę na właściwe rozumienie nauki soborowej odnośnie do prymatu i kolegialności, a także wskazujące konkretne formy realizacji kolegialnej władzy w Kościele. Autor przywołuje Nadzwyczajny Synod Biskupów obradujący w 1969 r., wybrane dokumenty wydane przez Kongregację Stolicy Apostolskiej, motu proprio Jana Pawła II *Apostolos suos*, oraz nowy Kodeks Prawa Kanonicznego.

Rozdział IX – „Szczególne formy kolegialnego wykonywania władzy w Kościele po Soborze Watykańskim II” – podejmuje próbę ukazania praktycznych realizacji zasady kolegialności w myśl nauczania Vaticanum II. J. Krzywda wskazuje tu trzy instytucje, które służą urzeczywistnianiu ducha kolegialności. Są nimi: Kuria Rzymska, Synod Biskupów oraz Konferencje Biskupów. Kuria Rzymska, wedle opinii Autora, jawi się jako zespół urzędów wspomagających sprawowanie prymacjalnej władzy papieża; ma być skuteczniejszym narzędziem w realizacji kolegialnych form działalności Kościoła. Synod Biskupów, jako organ z zasady konsultatywny, jest ważnym ogniwem w urzeczywistnianiu zasady kolegialnego wykonywania przez papieża jego apostolskiej władzy. Wreszcie dzięki Konferencjom Biskupów następuje w ramach poczucia kolegialności zacieśnienie jedności głowy Kolegium Biskupów z biskupami oraz biskupów między sobą, którego celem jest umocnienie i pogłębienie jedności między episkopatami dla dobra Kościoła.

Monografię wieńczy „Zakończenie” rekapitulujące przeprowadzone analizy stwierdzeniem, iż kluczem do rozwiązania kwestii kolegialnej władzy w Kościele bez naruszenia prerogatyw prymacjalnych jest właściwie zinterpretowana formuła „*communio hierarchica*”. Ponadto Autor przywołuje wybrane, aczkolwiek reprezentatywne w tym względzie wypowiedzi Jana Pawła II, niegdyś uczestnika Vaticanum II, potem Następcy św. Piotra, do-

tyczące relacji pomiędzy posługą Piotrową a kolegalnością biskupów. Zamieszcza także niepozobawioną znaczenia uwagę iż nauczanie Soboru Watykańskiego II nie wprowadza niczego nowego do doktryny eklesjalnej, ale jedynie ujmuje werbalnie prawdy, które przez wieki obecne były w świadomości i praktyce Kościoła.

Monografia ks. J. Krzywdy ukazuje obecny stan zagadnienia władzy w Kościele oraz nierozzerwalnie związanego z nim problemy urzędu, jako jej nośnika. Prezentacja relacji pomiędzy prymatem a kolegalnością, jaka ukształtowała się po Soborze Watykańskim II, a także instytucji, w których urzeczywistniają się formy kolegalnej troski o Kościół została poprzedzona wnikliwymi analizami procesu rozwoju pojmowania władzy i jej form urzędowych w aspekcie historycznym oraz prawnym w oparciu o źródła biblijne, dokumenty kościelne, z uwzględnieniem istniejących już ich interpretacji.

W przekonaniu piszącego niniejszą recenzję interesujące jest szczegółowe przedstawienie procesów powstawania dokumentów Soborów Watykańskiego I i II w zakresie podejmowanej problematyki. Skutkiem ukazania soborowej dyskusji oraz towarzyszących jej koncepcji teologiczno-prawnych jest możliwość pogłębionego spojrzenia na omawiane zagadnienie prymatu i kolegalności.

Omawiane studium dołącza do zbioru pozycji naukowych godnych polecenia czytelnikom zainteresowanych kwestią władzy i urzędu w Kościele. Jednocześnie, jak sugeruje na końcu książki sam Autor, praca ta może być zachętą do podjęcia dalszych, szczegółowych badań dotyczących ustroju Kościoła.

o. Michał Lukoszek OSPPE